

מסורת הש"ס

(א) וַעֲמִי מוֹסֵי עֵינַיִן מִתָּה. ד"ה ר' יהודה ור"י. (ב) ש"ס שנה בית העל: (ג) ש"ס אלו יר"ח ור"י אלו יר"ד: (ד) ש"ס רבנן א"ת ק"ל: (ה) ש"ס רבנן לוקחין אותו ח"ל וכו' ומימינו: רש"י.

הגהות הב"ח

(א) במשנה וכל דבר שהא עשה: (ב) ש"ס שנה בית העל: (ג) ש"ס אלו יר"ח ור"י אלו יר"ד: (ד) ש"ס רבנן א"ת ק"ל: (ה) ש"ס רבנן לוקחין אותו ח"ל וכו' ומימינו: רש"י.

מוסף רש"י

בורות. עגול. שחית. ארוך וקצר. מערות. מקורה קטן. (ע"ל י"ז).

מוסף תוספות

א. [דאן] וזו חזקה דקנין הנוכחית בנכסים שיש להם אחריות, ואין דומות זה לזה כלל, דאילו חזקת קנין הוא חזקה בנכס של קרקע כדנתן (לקמן מב). בעל גדר וכו' הרי זו חזקה, ואכילת פירות אינו קונה וכדבעין למימר בהפך. ואילו חזקת ראייה היא בהפך, דחזקה אינו ראייה, וכו', ואין חזקה אלא אכילת פירות בשופי כדרך שהבעלים אובלים. יעקבא (רש ע"ק). ג. דאמרין לקמן בגמ' (נ"ל): אמר רב יהודה אמר רב זו חזקה, ר' ישמעאל ור' עקיבא אבל חכמים אומרים חזקתן ג' שנים מיום ליום. רש"י. ג. ולהכי אמר שהם שמונה עשר חודש דרשין. רמב"ן. ד. [ו]אקמר תמא דגמ' אי מה שור המועד עד נגיחה ד' לא מיתחייב. מוספות ז"ק כג.

חזקת הבתים פרק שלישי בבא בתרא כח.

בית השלישי. מתוך שהמעין נתוכו שמשקים אותה ממנו מדיר עושה פירות מדיר וכל דבר שעושה פירות מדיר חזקתו ג' שנים מיום ליום אם החזיק בה שלש שנים שלימות אין צריך להביא שטר מכירה ואם ערערו עליה בעלים הראשונים וזה אומר מכרת לי ואבד שטרי חזקתו מועלת לו ואם לאו אין חזקתו מועלת לו לפי שכשאלמו ג' שנים לחזקה כל הראוי לנאח ממנה בג' שנים אמרו: **שדה צינ הצעל.** המסתפקת במי גשמים אינה עושה פירות אלא פעם אחת בשנה חזקתה ג' שנים ואינה צריכה מיום ליום. ומה היא חזקתה רבי ישמעאל אומר שלשה חדשים אחרונים של שנה הראשונה ושלשה חדשים ראשונים של שנה אחרונה ואמנעית שלימה שיש הממירים לזרוע לפני ראש השנה וכו' שהחזיק בה סוף שנה הראשונה ג' חדשים ויש לו עדים שזרעה בזאת ג' חדשים וכן בג' חדשים ראשונים של אחרונה הרי זו חזקה שלש שנים ראויות שאין לך אדם הרואה את חצירו שזרע את שדהו לאכול פרי העשוי לשנה ושותק: **ר"ע אומר כו'.** מפרש בגמרא [נ"ל]. במאי פליגי: **בד"א.** שצריך י"ח חדש לשדה צינ הצעל: **בשדה הלגן.** שכל פירותיה נלקטין צפרק צפרק אחד לפיכך צריך ג' שנים: **אבל בשדה האילן.** שפירותיה נלקטים לפרקים עננים צפרק אחד ויתים צפרק אחד ותאנה

צפרק אחר: כנס את תבואתו. יין של גפנים: **ומסק את ויטיו וכנס את קיילו.** תאנים ליקט וייבשן זה ועשה קליעות והכניסן לבית הרי זו חזקה כאלו הן ג' שנים: **גב' פלוגי אושא.** שגלתה סנהדרין לאושא כדאמרין בראש השנה (דף נ"א). עשר גליות גלתה סנהדרין כו' מבינה לאושא מאושא כו': **לא מיתחייב.** לשלם אלא חצי נזק אף כאן עד גמר שנה רביעית לא הוה חזקה: **ואידך** את השדה ומתקנוה לה לא הוה חזקה מידי דהוה אגיר דאמר לקמן (דף נ"א): **דלא הוה חזקה משום דמימר אמר כל שיבא דכרבא טייעול בה** וי"ל כגון שאוכלה שחת והא דאמרין (שם). אכלה שחת לא הוה חזקה ה"מ כשאוכל צענין זה שאין התבואה חוזרת לבא דשיק לומר לאו לחזקת דמחזקת איכא לפיכך לא חש למחות אצל אם אכלה שחת צענין שאין התבואה מתקלקלת כדרך שצני שצני אצל עושים צבד שהוא ירק ולא בא עדיין בשעול שלה הוה חזקה וצדעו רבנן דפלוגי אר' ישמעאל צבדא² מיום ליום ג' שנים אע"פ דלא שייך התם אכלה שחת מ"מ איכא למימר כגון שזמר ומעבד העלים לעצמו ואע"ג דמתקן צבד והוה כמו יר כיון⁴ (שמעתין) העלים לעצמו לא שייך למימר כל שיבא דכרבא טייעול בה ועוד אומר ר"י דאחזיק בה צבא³ שנעל וגדר את השדה ונועל במפתח ואין מניח אדם ליכנס והא דאמר בגמרא (דף כט): **לוגמא במאי קני לה ולא קאמר כגון שנעלה וגדרה איכא למימר דאין נעילה מועלת אלא"כ איכא אכילה בזה"ה או זריעה אצל נעילה גרידא לא מהני מידי והשתא חמי שפיר נמי לרבנן דרבי ישמעאל: **שורן** י"ח חדש. תימה וכי מניינא אתא לאשמועינן וכה"ג פריך בצמא דוכחי וליכא למימר דרזופין אחי לאשמועינן⁵ דא"כ מאי קמ"ל רב הונא ובגמרא משמע דמתניתין לא הוה שמעין דבעינן רזופים אי לא לאשמועינן רב הונא ור' מו"ט שמתא על זין: **בגמ' את תבואתו.** להכי קרי ליה לכרס תבואה משום דכתיב (דברים כב) ותבואת הכרם ואת תינח הא דתנא תבואה קודם ויתים דיין קודם לשמן כדאמרין בלחיה נשך (ב"מ סג). הגיע זמן יין למכור ובתרי הכי קאמר הגיע זמן למכור שכן אלא כנס את קיילו אמאי תני ליה בתרי הכי הא תאנים קדמי דהא אמר בהמקביל (שם קז): חצי ניסן ואייר וחצי סיון קאיר חצי סיון ותמא⁶ ונחזין⁷ אב קיץ ואילו צביר היה בתשרי כדאמרין בצרכות (דף נ"א): דאמר להו רבא לרבנן צבטותא מנייכו לא תיתחזילו קמאי לא ציומי ניסן ולא ציומי תשרי ואמרין נמי בצנהדרין (דף כז): **גנב ניסן וגנב תשרי לא שמיא גנב וה"מ באריסא ודצר מועט ואמרין בלחיה נשך** (ב"מ דף עג): חזי מר להנהו רבנן דיהבי דמי אחמרא בתשרי ומתחרי להו צבטת מכל אלו משמע דצביר הוה בתשרי וכבר כלה הקיץ וי"ל דהא דקרי קיץ לחצי סיון ותמא וחצי אב לפי שאז עיקר יוצא של תאנים בלחין ומיהו אין קולאין אותו מן האילן עד לאחר הצביר א"כ לוקטין אותו קודם חצי סיון⁸ ומניחים אותו לייבש ולא⁹ זמן כניסתו לבית עד לאחר תבואת הכרם והא דלא הוה לקיטה חזקה כי שמא היו רגילין לייבשן בזאת שדה שגדלו שם ולכן לא הוה חזקה עד שיצאם לביתו ור"ח מפרש כנס תבואתו בתשרי ומסק את יצויה בשבט וכנס קיילו בזה הרי זו חזקה מנאחת חזקה בשנה אחת ונקט כסדר זה משום דתשרי הוה תחלת השנה אצל יומא מיושב אלא שיה תני להו כסדר גשמי שנה שכן רגילין עליה: **א"י** מה שור המועד עד נגיחה רביעית ב'ר' מכלל חזר צו רש"י ממנה שהיה מפרש צב"ק (דף נ"א): **דס' תמי' ואל' גבי** (י) דפלוגי אב"י ורבא דאמר אב"י תמול חד מתמול תרי שלשום תלת ולא ישמרנו צעליז אתמול לנגיחה רביעית ורבא אמר תמול מתמול חד הוא כו' דאב"י סבר דעד נגיחה רביעית לא מיתחייב ורבא סבר דחייב צב"ק דאב"י שלישית דא"כ הוה מסיק הכא גמרא דלא כהלכתא דקיי"ל כרבא לגבי אב"י וחזר (י) רש"י ופירש דמשמעות דורשין איכא צינייהו וה"ר עזרא מפרש דודאי לכו"ע לא מיתחייב עד רביעית אצל בזה פלוגי דלכא"י דמפיק נגיחה רביעית מקרא דלא ישמרנו א"כ נגח נגיחה רביעית ציוס ג' לא מיתחייב עד שיגח ציוס רביעי דלא ישמרנו קאי אימיה דומיא דתמול שלשום אצל לרבא דנגיחה רביעית לא כתיבא בזה"ה אפילו ציוס שלישי א"כ נגח נגיחה רביעית מיתחייב: **עד נגיחה רביעית לא מיתחייב.** תימה לר"י דמאי פריך הא הכי יליף משור המועד מה התם הוחזק נגחן שלש פעמים ה"ג הוחזק שתקן בשלש שנים אי"כ משלש שנים ואילן קמה ליה בדרשותיה ואומר ר"י דס"ד דמקשה דהכי יליף מה התם מכי נגח ג' פעמים נפק ליה מתני נזק לנזק שלם ה"ג כיון שאכלה שלש שנים ולא מיהא נפקא ליה מרשות מוכר לרשות לוקח אע"ג דמילתא בלא טעמא הוא: אלא**

חזקת הבתים ובית הברד. פ"י ר"י צר מרדכי דהא דתנן צפרק חומר בקדש (מגינה כד): עצרו הגיתות והגידים דמשמע שיש להן זמן קצוב היינו שרוב העולם דורכים או בזמן לקיטה אצל יש צני אדם שמנעיין כל השנה ודורכין צמטע מעט:

חזקת הבתים והבורות והשיחין והמערות והשובכות והמרחצאות ובית הברדן ובית השלחין והעבדים וכל (א) שהוא עושה פירות תדיר חזקתן שלש שנים מיום ליום ישרה (א) הבעל חזקתה שלש שנים ואינן מיום ליום (ב) ר' ישמעאל אומר ג' חדשים בראשונה ג' באחרונה ושנים עשר חדש באמצע הרי (א) י"ח חדש ר"ע אומר חדש בראשונה וחדש באחרונה וי"ב חדש באמצע הרי י"ד חדש א"ר ישמעאל בד"א בשדה לבן אבל בשדה אילן כנס את תבואתו ומסק את זיתיו (י) כנס את קיילו הרי אלו ג' שנים: **גב' אמר ר' יוחנן שמעתי מהולכי אושא שהיו אומרים מניין לחזקה (י) ג' שנים משור המועד מה שור המועד כיון שנגח ג' נגיחות ינפק ל' מחזקת תם וקם ליה בחזקת מועד ה"ג כיון דאכלה תלת שנין נפק לה מרשות מוכר וקיימא לה ברשות לוקח אי מה שור המועד יעד נגיחה רביעית לא מיתחייב ה"ג עד שנה רביעית לא קיימא ברשותיה הכי השתא התם מכי נגח שלש נגיחות הוי מועד ואידך**

בחדש אחד היא חזקה לרבי ישמעאל ונראה לר"י דלא צני רבי ישמעאל שזרע התבואה ויקצור אלא אפי' זרעה הראשון או הוא זרענה בשלשה חדשים אחרונים אפי' שלא קצרה ובהא פלוגי דרבי ישמעאל סבר צענין שיהא גדל הפרי צרשותו הרבה כגון ג' חדשים והיינו פירא רבא ור"ע סבר דאין צריך שיגדל צרשותו אלא חדש אחד והיינו פירא וטא ואת"ה היאך יאה ניכר שיחזיק בה כל ג' חדשים ראשונים או אחרונים כי ציוס אחד או צב' יוכל לקצור או לזרוע וכי תימא שמנשך (דף נ"א): דלא הוה חזקה משום דמימר אמר כל שיבא דכרבא טייעול בה וי"ל כגון שאוכלה שחת לא הוה חזקה ה"מ כשאוכל צענין זה שאין התבואה חוזרת לבא דשיק לומר לאו לחזקת דמחזקת איכא לפיכך לא חש למחות אצל אם אכלה שחת צענין שאין התבואה מתקלקלת כדרך שצני שצני אצל עושים צבד שהוא ירק ולא בא עדיין בשעול שלה הוה חזקה וצדעו רבנן דפלוגי אר' ישמעאל צבדא² מיום ליום ג' שנים אע"פ דלא שייך התם אכלה שחת מ"מ איכא למימר כגון שזמר ומעבד העלים לעצמו ואע"ג דמתקן צבד והוה כמו יר כיון⁴ (שמעתין) העלים לעצמו לא שייך למימר כל שיבא דכרבא טייעול בה ועוד אומר ר"י דאחזיק בה צבא³ שנעל וגדר את השדה ונועל במפתח ואין מניח אדם ליכנס והא דאמר בגמרא (דף כט): **לוגמא במאי קני לה ולא קאמר כגון שנעלה וגדרה איכא למימר דאין נעילה מועלת אלא"כ איכא אכילה בזה"ה או זריעה אצל נעילה גרידא לא מהני מידי והשתא חמי שפיר נמי לרבנן דרבי ישמעאל: **שורן** י"ח חדש. תימה וכי מניינא אתא לאשמועינן וכה"ג פריך בצמא דוכחי וליכא למימר דרזופין אחי לאשמועינן⁵ דא"כ מאי קמ"ל רב הונא ובגמרא משמע דמתניתין לא הוה שמעין דבעינן רזופים אי לא לאשמועינן רב הונא ור' מו"ט שמתא על זין: **בגמ' את תבואתו.** להכי קרי ליה לכרס תבואה משום דכתיב (דברים כב) ותבואת הכרם ואת תינח הא דתנא תבואה קודם ויתים דיין קודם לשמן כדאמרין בלחיה נשך (ב"מ סג). הגיע זמן יין למכור ובתרי הכי קאמר הגיע זמן למכור שכן אלא כנס את קיילו אמאי תני ליה בתרי הכי הא תאנים קדמי דהא אמר בהמקביל (שם קז): חצי ניסן ואייר וחצי סיון קאיר חצי סיון ותמא⁶ ונחזין⁷ אב קיץ ואילו צביר היה בתשרי כדאמרין בצרכות (דף נ"א): דאמר להו רבא לרבנן צבטותא מנייכו לא תיתחזילו קמאי לא ציומי ניסן ולא ציומי תשרי ואמרין נמי בצנהדרין (דף כז): **גנב ניסן וגנב תשרי לא שמיא גנב וה"מ באריסא ודצר מועט ואמרין בלחיה נשך** (ב"מ דף עג): חזי מר להנהו רבנן דיהבי דמי אחמרא בתשרי ומתחרי להו צבטת מכל אלו משמע דצביר הוה בתשרי וכבר כלה הקיץ וי"ל דהא דקרי קיץ לחצי סיון ותמא וחצי אב לפי שאז עיקר יוצא של תאנים בלחין ומיהו אין קולאין אותו מן האילן עד לאחר הצביר א"כ לוקטין אותו קודם חצי סיון⁸ ומניחים אותו לייבש ולא⁹ זמן כניסתו לבית עד לאחר תבואת הכרם והא דלא הוה לקיטה חזקה כי שמא היו רגילין לייבשן בזאת שדה שגדלו שם ולכן לא הוה חזקה עד שיצאם לביתו ור"ח מפרש כנס תבואתו בתשרי ומסק את יצויה בשבט וכנס קיילו בזה הרי זו חזקה מנאחת חזקה בשנה אחת ונקט כסדר זה משום דתשרי הוה תחלת השנה אצל יומא מיושב אלא שיה תני להו כסדר גשמי שנה שכן רגילין עליה: **א"י** מה שור המועד עד נגיחה רביעית ב'ר' מכלל חזר צו רש"י ממנה שהיה מפרש צב"ק (דף נ"א): **דס' תמי' ואל' גבי** (י) דפלוגי אב"י ורבא דאמר אב"י תמול חד מתמול תרי שלשום תלת ולא ישמרנו צעליז אתמול לנגיחה רביעית ורבא אמר תמול מתמול חד הוא כו' דאב"י סבר דעד נגיחה רביעית לא מיתחייב ורבא סבר דחייב צב"ק דאב"י שלישית דא"כ הוה מסיק הכא גמרא דלא כהלכתא דקיי"ל כרבא לגבי אב"י וחזר (י) רש"י ופירש דמשמעות דורשין איכא צינייהו וה"ר עזרא מפרש דודאי לכו"ע לא מיתחייב עד רביעית אצל בזה פלוגי דלכא"י דמפיק נגיחה רביעית מקרא דלא ישמרנו א"כ נגח נגיחה רביעית ציוס ג' לא מיתחייב עד שיגח ציוס רביעי דלא ישמרנו קאי אימיה דומיא דתמול שלשום אצל לרבא דנגיחה רביעית לא כתיבא בזה"ה אפילו ציוס שלישי א"כ נגח נגיחה רביעית מיתחייב: **עד נגיחה רביעית לא מיתחייב.** תימה לר"י דמאי פריך הא הכי יליף משור המועד מה התם הוחזק נגחן שלש פעמים ה"ג הוחזק שתקן בשלש שנים אי"כ משלש שנים ואילן קמה ליה בדרשותיה ואומר ר"י דס"ד דמקשה דהכי יליף מה התם מכי נגח ג' פעמים נפק ליה מתני נזק לנזק שלם ה"ג כיון שאכלה שלש שנים ולא מיהא נפקא ליה מרשות מוכר לרשות לוקח אע"ג דמילתא בלא טעמא הוא: אלא**

עין משפט
גר מצוה

א א ב מ"י פ"ב מהל' טוען הלכה א סמך עין נ"ה טוע"פ ח"מ ס"י קמח ספ"ק א:
ב ג ד מ"י פ"ו מהלכות נזיקין טוען ה"ל א סמך עין ס"ה טוע"פ ח"מ ס"י שפט ספ"ק ה:

רבינו גרשום

חזקת הבתי: והבורות זהו ענין: שחית. ארוך וקטין: המערות. מרחבנות. וכל הני עושין כדי להשקות שדותיהן מהן: ובית הברדן. והוה בר שזיתים שלאחר דריסת היתות מניחין שם השמן ומסתפקין הימנו בכל יום יום: ובית השלחין. צריך להשקותו בכל יום: והעבדים. להרשות לקרקעות ששכר בהן בכל יום: וכל דבר שהוא עושה פירות כלומר כל דבר שמשתמשין בו בכל יום ויום תמיד: חזקתן ג' שנים מיום ליום. דכל הני עושין שמוש מיום ליום ואם החזיק בהן ג' שנים מיום ליום ואח"כ מטיעור עליהם שום אדם מחזיקין להו בדי מחזיקין ומשור"ה בעינן מיום ליום כדי שלא יוכל לשטון המערער אני באתי לשם ולא דאיתיו שחית משתמש בו לפיכך לא מחזית ולכן צריך שיביא עדים שראוהו משתמש בו בכל יום לפי שבאלי משתמשין בהן בכל יום: שדה בית הבעל חזקתו ג' שנים. ולא צריך שיהא משמש בו בכל יום שאם בא המערער ואמר אני באתי ולא דאיתיו משתמש בה לפיכך לא מחזית יכול לומר לו אני הייתי משתמש בשעה שבני אדם רגילין להשתמש בשדה בית הבעל והואיל ולא מחזית באותה שעה לא הוי מתחא: מהולכי אושא. מפרש לקמן דהיינו ר' ישמעאל: נפק ליה חזקתו חם. כדכתיב כי שור נגח הוא מתמול שלשום: וקם ליה בחזקת מועד. כדכתיב והועד בבעליז ולא ישמרנו: עד נגיחה רביעית לא מיתחייב. נזק שלם: